

Ūkio ministerija teigia pirmą kartą suskaičiavusį, kiek ir kokio komercinio turto valdo valstybė. 17 mlrd. litų. Tačiau iš jo per metus uždirba vos 30 mln. litų. Kodėl iš Lietuvos valstybės turto didžiausia nauda ne visuomenei, o "kažkam"? Ir kas tas "kažkas"?

Ar imanoma, kad valstybės turtas tarnautų valstybei?

Apie tai prie apskritojo ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO stalo kalbėjosi ūkio viceministras Rimantas ŽYLIUS, Seimo Audito komiteto pirmininkė Loreta GRAUŽINIENĖ, Seimo Ekonomikos komiteto pirmininko pavaduotojas, buvęs ekonomikos ministras Julius VESELKA ir žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Ūkio ministerija paskelbė, kiek ji tevertina valstybinį turtą. 17 mlrd. litų. Ir iš to paties mažai naudos valstybei.

R.ZYLIUS: Ši ataskaita buvo padaryta per labai trumpą laiką. Ji yra pirmas toks bandymas per 20 metų. Vyriausybė jau patvirtino skaidrumo gaires, nuo šiol bus daromos įmonių ketvirtinės ataskaitos. Bus daroma ir metų ataskaita.

L.GRAUŽINIENĖ: Pirmiausia tai labai keistas pavadinimas. Komercinis turtas. Tai yra valstybė valdo valstybės įmones, akcines bendroves ir uždarąsias akcines bendroves, kurių akcijų turi. Mūsų įstatymuose labai aiškiai pasakyta, kaip vyksta tas valdymas, kiek ir kur valstybė turi įtakos tame valdyme. Akcines bendroves valdymas vyksta per valdybas ir atstovavimo valdybas.

Labai aiškiai apibrėžta įstatymais, kaip valdomas valstybės įmonių turtas. Šiandien labai keista, kad po dvidešimt metų Ūkio ministerija padaro atradimą ir suskaičiuoja valstybinį komercinį turtą. Lyg 20 metų niekas nesidomėjo, kaip tas turtas valdomas. Pritariu

ir prezidentei, geriau jau būtų buvę patylinėti.

Kad reikėjo imtis priemonių, jog jis būtų efektyviai valdomas, aš sutinku. Ūkio ministerija atsakinga už tą sritį, turėjo pateikti, ką ji padarė 2009-aisiais. Kaip valdė, ką ji mato, kaip kitąmet valdys.

Dabar pateikiate skaičius, sakote, kad per mažai dividendų. Tai blogai valdėte! Patys Ūkio ministerijoje blogai atstovavote valstybei! Tai vienas aspektas.

Kitas aspektas: patvirtintos skaidrumo užtikrinimo gairės. Gerbiamieji, tai jūs visiškai nebesuprantate, kaip valdomos įmonės, kad būtų gaunamas pelnas ir dividendai valstybei, kaip "vyksta" tas skaidrumas. Nereikia prirašyti jokių tomų, tvirtinti Vyriausybei nutarimų. Valstybei atstovaujantis valdyboje narys, turintis pakankamai balsų, t.y. akcijų, gali pareikšti, kad atlyginimai būtų vieši. Komercinių paslaпų sąrašą tvirtina įmonių valdybos ir nereikia tam Vyriausybės nutarimo. Esu įsitikinusi, kad įstatymai leidžia efektyviai valdyti turtą.

Gal nesugeba Vyriausybė valdyti to turto? Manau, ne. Todėl turime tiek mažai dividendų. Ūkio ministerija visiškai nieko nekalbėjo. Kiek išdalijama labdaros. Juk čia irgi iš pelno. Kokiais principais ta labdara dalijama iš tų valstybės įmonių. Ar tai yra efektyvu?

G.JAKAVONIS: Buvę ūkio ministrai dažnai sako neturėję tų metų galimybių įvertinti valstybės turtą, nors seniai reikėjo tai padaryti. Kodėl?

J.VESELKA: Kaip buvęs ekonomikos ministras, galiu pasakyti, kad dirbant man buvo problemų. Nes aš nieko nevaldžiau. Buvo Pramonės ministerija, buvo kitos, kurios valdė. Man tik numesdavo, ką privatizuoti, ką parduoti. Kai pradėjau kelti kitokius reikalavimus, jie supyko ir susivienijo prieš mane. Turėjau išeiti. Tokia mano patirtis.

O šiandien? Kai matau pateikiamus Švedijos kapitalo valstybini pelningumo skaičius, štai kokio kyla pirmoji mintis: greičiausiai švedai buvo protingi ir pelningiausių įmonių nepardavė. O Lietuvoje viskas vyko atvirkščiai. Pelningiausias įmones pardavė, o pasiliko daug šlamšto. Labai abejoju, kad dabar iš šio šlamšto pasiseks išsunkti didelius pelnus ir dividendus.

Tiesa, tai, kad jau atskirta ta kapitalo dalis, kuri nuolat turėtų kurti pridėtinę vertę, man atrodo, neblogas sprendimas. Tik ar ši strategija užtikrins skaidrų valdymą, abejoju. Mes Lietuvoje mėgstame prirašyti popiergalių. Kiekviena nauja Vyriausybė jų prirašo. Deja, niekas nekontroliuoja, kaip realizuojamos šios strategijos.

Juk strategija privalo turėti ir priemones. Kaip ji bus įgyvendinta, kokie bus finansiniai srautai. Iki šiol to niekas nedarė. Jei taip bus toliau, tai tuščias popierinis variantas.

Kaip dabar valdoma? Pavyzdžiui, "Klaipėdos nafta". Buvo vadovas, talentingai, pelningai valdė įmonę. Juk jis atėjo į beveik

neveikiančią įmonę. O paėmė ir atleido.

Pakeitė gerą į nepatyrusį ir iš karto didelę algą skyrė. Jei būtų normalus ministerijos vadovas, paimitų darbuotoją - tas parodo rezultatus, o jau nuo jų priklausytų ir alga. O dabar atvirkščiai. Tai čia skaidrumas, efektyvumas?

Valdymui mažiau reikia popierių, daugiau veiksmų. Kvalifikuotų pareigūnų ministerijose. O ministerijose susiburia bankrutavusių bendrovių akcininkai. Ypač Ūkio ministerijai būdinga. Jeigu nesugebėjo valdyti mažo "uabo" su 10 žmonių, kaip sugebės efektyviai valdyti valstybinį turtą?

R.ZYLIUS: Skaidrumo reikia. Ataskaitos bus daromos, įvertinamos. Tas turtas įvertinamas kiekvienam Lietuvos gyventojui suprantama forma, jie galės pasklaidyti, pasižiūrėti, kaip mes susilyginame su pasauliu, su kitomis šalimis, kas pas mus darosi.

Dabar Lietuvos žmonės žino, kad tas turtas veikia blogai. Bet kas yra tas turtas? Kaip veikia blogai ir panašiai. Pirmą kartą atsirado ataskaita. Suprantamai, žmonių kalba parašyti apibendrinti dalykai.

L.GRAUŽINIENĖ: Jau yra praktika, kad ministro įsakymu

paskiriamas žmogus, kuris atstovauja valstybei vienos ar kitos akcinės bendrovės valdyboje, bet visai nežiūrima, kaip tas žmogus priima sprendimus. Jeigu atstovavimas būtų tikras, žvelgiant į valstybės interesus, atitinkamai ir pelno paskirstymai būtų kitokie. Juk akcininkų susirinkimuose paskirstomas pelnas. Tuo valstybė mažiausiai domisi. Paskui statistikai pasižiūrima - kiek sumokėta valstybei dividendų, gal galėjo ir daugiau paskirti.

R.ZYLIUS: Remdamiesi Švedijos pavyzdžiu išanalizavome, kad visame pasaulyje valstybės valdomos įmonės yra valdomos prastai. Išskyrus ten, kur yra padaryti specialios struktūriniai pakeitimai, kai politikai atskiriami nuo komercijos.

L.GRAUŽINIENĖ: Taip, yra reikalavimas apskaitą tvarkyti pagal tarptautinius standartus. Šie dalykai nieko neišsprendžia.

Štai Vyriausybė per Seimą patvirtino šią strategiją su visų įstatymų pataisymais. Skaitau Teisingumo ministerijos pastabas - labai aiškiai surašyta, kad tai prieštarauja valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymams. Seime turėtume taisyti visą teisės aktų paketą. Kitaip tai prieštarauja įmonių finansinės atskaitomybės įstatymams. Visą mums reikės taisyti vien dėl to, kad jūs manote, jog bus skaidriau. Bus principas - viešinink arba ne. Tai reikės Seime pataisyti apie 6-7 įstatymų paketus.

R.ZYLIUS: Su tokiomis pastabomis Vyriausybė nebūtų priėmusi skaidrumo gairių. Jūs matote anksčiau Teisingumo ministerijos pastabas. Dabar visi šie klausimai

Remdamiesi Švedijos pavyzdžiu išanalizavome, kad visame pasaulyje valstybės valdomos įmonės yra valdomos prastai

Rimantas ŽYLIUS
Sveičias

cmk

Eltos nuotr.

tas valdomas blogai, tai viskas. Veliams tokie ministrai reikalingi.

R.ZYLIUS: Apie klausimą, ar reikalingas taktinis skaidrumas. Pasakysiu pavyzdį. O kam mums žiūrėti futbolo rungtynes? Matykime rezultata. Pažiūrėkime, kas laimėjo. Aš tikrai negaliu suprasti, kaip galima kalbėti apie kažkokią viešųjų ryšių akciją, kai kalbame apie skaidrumą.

Noriu pasakyti, kad dabar mes matome po vieną. Jei pasižiūrime sąrašą įmonių ir panašiai. Jūs matysite, kai bus ketvirtinės ataskaitos: kita ataskaita bus ne tik apibendrinta ataskaita, bet kiekvienai įmonei bus po puslapį, kurią norite pamatyti - pamatysite. Pasakymo, kad viešumo per daug, atsiprašau, aš nesuprantu.

Kai yra viešumas, bus matoma, kas ką parceliuoja. Valstybėje yra turto, kurio mes nenorime ir niekada nenorėsime parduoti. Bet tam, kad jis neiekvotų mūsų mokesčių mokesčių pinigų, privalome jį valdyti. Privalome gerai valdyti.

G.JAKAVONIS: Neefektyviai buvo valdomas 17 mlrd. litų vertas turtas, uždirbta 30 mln. Dabar valdysime, uždirbsime pusantro milijardo. Palaukite, kokie stebuklai įvyks? Jau ne pirmas kartas, kai vyksta urėdijų reorganizacija. Atrodo, sumažinti iki vienos, pikti liežuviai šneka, paskui privatizuoti. Niekas nesako, kad nėra problemų. Ir aš skaitau jūsų siūlymus, kad latviai labai gerai tvarkosi. Atsiprašau. Latvijoje urėdijoms atimama licencija už blogą tvarkymą. Ir kvalifikuotai pasiūlyti sprendimus? Ar ateinant naujam ministrui pairesnami nauji specialistai? Kokia sistema? Juk valdėtojai labai svarbu sukaupti informaciją, ja protingai naudotis.

R.ZYLIUS: Mano žiniomis, ministerijoje yra skyriai, kurie užsiima įmonių valdymu.

J.VESELKA: Kodėl jie iki šiol taip prastai valdė?

R.ZYLIUS: Remdamiesi Švedijos pavyzdžiu išanalizavome, kad visame pasaulyje valstybės valdomos įmonės yra valdomos prastai. Išskyrus ten, kur yra padaryti specialios struktūriniai pakeitimai, kai politikai atskiriami nuo komercijos.

L.GRAUŽINIENĖ: Taip, yra reikalavimas apskaitą tvarkyti pagal tarptautinius standartus. Šie dalykai nieko neišsprendžia.

Štai Vyriausybė per Seimą patvirtino šią strategiją su visų įstatymų pataisymais. Skaitau Teisingumo ministerijos pastabas - labai aiškiai surašyta, kad tai prieštarauja valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymams. Seime turėtume taisyti visą teisės aktų paketą. Kitaip tai prieštarauja įmonių finansinės atskaitomybės įstatymams. Visą mums reikės taisyti vien dėl to, kad jūs manote, jog bus skaidriau. Bus principas - viešinink arba ne. Tai reikės Seime pataisyti apie 6-7 įstatymų paketus.

R.ZYLIUS: Su tokiomis pastabomis Vyriausybė nebūtų priėmusi skaidrumo gairių. Jūs matote anksčiau Teisingumo ministerijos pastabas. Dabar visi šie klausimai

mai išspręsti. Iš esmės įstatymų pakeitimų šitam skaidrumo gairių įgyvendinimui nereikės.

L.GRAUŽINIENĖ: Aš įsitikinusi, kad tai tik viešųjų ryšių akcija. Kalbėkime apie esminį dalyką. Ką ir švedai padarė. Politikų atskyrė nuo ekonomikos. Čia yra esminis dalykas.

Vieną pavyzdį pasakysiu. Iš paskutinio mūsų Audito komiteto posėdžio. Valstybės kontrolė atnešė susisiekimo įmonių, valdomų val-

stybės įmonių, ataskaitas. 48 milijonai litų, skirtų investicijoms, iš valstybės biudžeto nepaddintas įstatin kapitalas, o jie pamane, kad reikia apskaityti jį kitaip. Apskaitė kaip dotaciją. Iš to matau, kad keturios įmonės ruošiamos privatizavimui.

Ką reikią nepaddinti įstatinio kapitalo? Visi gerai suprantame, kad tai yra turto dydis.

J.VESELKA: Visą laiką akcentuojama, kad žmonės matys. Žmonės tos ataskaitos nerūpi. Reikia rezultatų. Sakykim, ta įmonė gavo vieną milijoną litų pelno, paskui gavo dešimt milijonų pelno ir dividendų. Kam tai piliečiui? Reikia, kad profesionalai gerai matytų. Suvoktų, kaip valdoma profesionaliai.

Ir tas politikos atskyrimas... Kiek buvo interpelacijų susisiekimo ministrui Eligijui Masiliui? Ministras atsisėdo tam, kad kuo greičiau išparceliuotų valstybės turtą. Galbūt daugiau. Tai jeigu žmonės eina ministeriauti turėdami tikslą išparceliuoti valstybės turtą, įsitikine, kad valstybės tur-

Greičiausiai švedai buvo protingi ir pelningiausių įmonių nepardavė. O Lietuvoje vyko viskas atvirkščiai

Julius VESELKA
Sveičias

noo traktorių, kurie kerta medžius, ir nuo savo pastatų. Ir rodo pelną. Esmė yra ta, kad valstybiniame sektoriuje yra labai daug manipuliavimo skaičiais. O kurgi yra šie rezervai? Mes žiūrime į Švedijos pavyzdį, o ne į Latvijos pavyzdį. Kaip tvarkoma miškininkystė ir panašiai.

Geležinkeliai. Į Marcinkonis traukinys "Lietuvos geležinkelių" sąskaita neturi važiuoti. Jei Seimas ar Vyriausybė mano, kad ten būtina važiuoti, jie turi pirkti šią paslaugą. "Lietuvos geležinkelių" atstovai kiekvienais metais ateina į Vyriausybę ir sako: žinote, mums reikėjo pervežti labai daug pensininkų. Jūs norite, kad neuždarytume daug nepelningų vietų? Atsiprašom, mums reikia dviejų šimtų milijonų papildomai.

Sutinku, mes galbūt norime sumokėti tuos du šimtus milijonų. Bet ar jūs tikite, kad tai sąžininga kaina. Niekas nenustatė kainos. Nežinome, ar neslepiamos vienos išlaidos po kitomis ir t.t. O mes supiname komercinius dalykus su socialiniais. Jie tampa paslėpti po tam tikra migma. Viskas susiję, taip sudėtinga. Negalime pasakyti, kiek šios socialinės paslaugos mums kainuoja.

L.GRAUŽINIENĖ: Skaudžiausia, kad nesuprantame, kaip atstovauti tose bendrovėse. Jeigu būtų tinkamas atstovavimas ir gyrimas valstybės interesų, nereikėtų šiandien kalbėti, apie ką kalbame. Nereikėtų rašyti strategijų, Vyriausybei gaišti tvirtinant nutarimus. Čia yra esminis dalykas.

Tai yra nekompetencija. Per mažai žinių, per mažai analizės. Tada kyla klausimas, ką veikia tarnautojų armija ministerijose. Apie ką šiandien šnekame - tai normalaus analitiko, ekonomisto darbas, kuris turėjo kiekvieną kartą pateikti susistemintas ataskaitas ministerijos vadovybėms. Ir nereikėtų tada atradinėti jokių atradimų kad ir privačiame sektoriuje. Todėl ir samdo auditorius, todėl ir daro ne tik išorinius auditus, bet ir veiklos auditus.

Sutinku, kad turi būti skaidru. Duok Dieve, kad tą ataskaitą keturis kartus pateikis mums būtų skaidriau. Bet aš galvoju, kad mums kaip valdžios atstovams ir Lietuvos žmonėms svarbiausia tai, kad tas kapitalas, tas turtas uždirbtų pinigus. Kad mes tuos pinigų galėtume perskirstyti. Pradėkime skaičiuoti, o ne rašykime strategijas.

J.VESELKA: Trejus metus teko garbė padirbėti Valstybiniame plano komitete, paskui labai greitai trumpam tapau ekonomikos ministru, gaila. Pamatęs, kaip viskas vyksta Lietuvoje, padariau išvadą. Bėda yra su valstybiniais iš valstybės rankų. O mes rušiamės daryti.

R.ZYLIUS: Iš esmės nustato me ambicija. Gal turėtume kalbėti ne apie 10 proc., gal turėtume kalbėti apie 5 proc. Bet jeigu būtų išmokama 5 proc. dividendų nuo šio turto, tai mes turėtume 800 milijonų.

Apie mišką. Ką įstatymas reikalauja? Miškininkai, pasirodo, nemoka nuo miškų tų 7 proc. mokesčio, nes miškai nėra jų balanse. Moka tik

kiekios plėtos, aiškios struktūros komercinių įmonių mes neturime.

R.ZYLIUS: Iki rugsėjo 1-osios Finansų ir Ūkio ministerijoms pavesta pateikti Vyriausybei strateginį veiksmų planą, kaip bus didinamas įmonių efektyvumas.

Bet skaidrumas - absoliučiai esminė mūsų progreso sąlyga. Užsitikrinę skaidrumą, matysime, - pirmu mūsų priekaištus, - ar Vyriausybė sugeba ką nors padaryti. Strateginiame veiksmų plane, be jokios abejonės, vienas iš klausimų bus atstovavimo. Kaip kolegialiuose organuose turėtų būti atstovaujama, kas turi būti skiriama ir pan.

Skaidrumo gairės garantuotai bus priimtos ateinančių pavasarį, per visuotinį akcininkų susirinkimą. Ministerijoms atstovaujantys įgaliotiniai balsuos akcininkų susirinkime, kad įmonės laikytųsi šių gairių. Aš galiu jus patikinti, kad tik metų metinėje ataskaitoje matysime absoliučios daugumos įmonių ataskaitas. 2012 metais už 2011-uosius bus garantuoti.

G.JAKAVONIS: Man švedų konsultantas nėra didelis autoritetas. Nemanau, kad švedas nemiega naktimis galvodamas, kaip Lietuvai padaryti geriau. Dažnai matome jų kapitalo atėjimą, diktavimą mums. Man geriau, kai Lietuvos žmogus geria savo valdžios, negu kai gerai švedai įvertina. Manau, jūs padarėte gero darbo pradžia, ir duok Dieve, kad jums sekstųsi. Bet visas tas turto valdomo pateikimas... Ar tai nėra sąmokslas išparceliuoti likusį turtą teorija? Ar tai tiesiog jūsų to didelio darbo padarytas žius?

R.ZYLIUS: Premjeras aiškiai pasakė, kad yra ne privatizavimo, o valdymo programa. Mes suprantame, kad ji negali galioti visa apimtimi. Valstybė gali būti gera savininkė. Tiesiog turime stengtis.

J.VESELKA: Visi gerbiama lietuvininkai. Kada baigsime save nuvertinti? Mes turime velniškai gerą patirtį. Žinome, kas yra planinė ekonomika, kas rinkos ekonomika. Vakarų specialistai nė velnio nežino. Tik savo laukinę ekonomiką. Jeigu mes suvoktume pranašumą, kurį turėjo planinė ekonomika, ir integruotume su rinkos ekonomika, stebuklai būtų kaip Kinijoje. Jeigu eisite tuo keliu - ne privatizuoti, o efektyvų valdymą užtikrinti, - abiem rankom būsiu už. Vienintelis protingas kelias. Ypač mažai valstybei. Kuri neturi stambių kompanijų.

L.GRAUŽINIENĖ: Duok Dieve, kad viceministras žodžiai virštų realybe. Bet iš 100 proc. aš duodu 99. Kodėl? Matau realybę, kai skaitau Valstybės kontrolės ataskaitas. Matau, kas darosi. Kaip yra naudojami valstybės pinigai, turtas. Man baugu skaiyti Valstybės kontrolės ataskaitas. Ar nekompetencija, ar nesupratimas, ar sąmoningas to darymas? Tai klausimai, kuriuos turime išsiaiškinti.

Parengė Tadas KAREČKA

Nesutinkate? Diskutuokime!
www.respublika.lt

Toks - vienintelis pasaulyje

Ašara Dievo aky,
Lietuva, ką tu veiki?
Nieką tavęs neprašau,
Tik nemuldama šauk
Vohunge, šauk gžuole,
Akmeniu kelio gale...

Danielius BALČIŪNAS
Garbės kraštotyrininkas

Toks poeto Justino Marcinkevičiaus posmas užrašytas ir Rūpintojėlio saugomas pastinka bene nustačiausias Lietuvos vietos - Kryžių kalno (Šiaulių rajone) lankytojus ant dešinės tako į šią šventovę pusėje pastatyto išsiskiriančios formos kryžiaus. Kiekvienas žmogus, atkeliavęs prie šio kalno, būna apstulbinamas didingai ir dangių ištisu "kryžių mišku" besistiepiančio piliakalnio vaizdo! Sakoma, kad toks gilų tautos tikėjimą liudijantis žmonių sukurtas objektas - vienintelis pasaulyje.

► MALDA. 1993 m. mūsų kraštą aplankė Popiežius Jonas Paulius II

Eltos nuotr.

Pirmas įspūdis - nepamirštamas

Pirmą kartą Kryžių kalną aplankiau prieš pusę amžiaus - 1959 m. vasarą, kai po studijų su trimis mokslo draugais atvykome dirbti į besikuriančią Šiaulių staklių gamyklą.

Teisingai sakoma, kad pirmas įspūdis, vaizdas įsimena ilgiausiai: ir šiandien menu, kaip tada atrodo šis piliakalnis.

Kryžiai tada stovėjo tik kalno viršūnėje ir ant jo šlaitų. Jo papėdėje aplinkui tęsėsi žalias pievų kilimas, kuriuo pagyvenę žmonės melsdamiesi apie kalną... ėjo klupsčiomis!

Atsimenu, jau tada, išvydusi tą didingą, dangaus žydrinėje savo kryžiais įsirašiusio kalno vaizdą, mano čia atvežta draugo motina - žemaitė, atvykusį padėkoti Dievui, kad jos sūnus Kazimieras sveikas grįžo iš armijos, jam pasakė:

"Kaze! Čia reiktų atvežti mūsų tėvą: gal jis imtų mažiau gert!..."

Tokį stiprų dvasinį įspūdį šis objektas daro ne tik mūsų šalies gyventojai. Jis stebina ir iš svečių šalių čia atkeliavusiuosius, daug pasaulio didingų paminklų mačiusiuosius. Matyt, tas didingumas ir glūdi jo paprastume, jūtime tų dvasinių išgyvenimų, kuriais nešinas šimtmėčiais čia keliavo kiekvienas tų kryžių kūrėjas, statytojas, trokšdamas įamžinti didelę meilę, tikėjimą, dėkingumą, viltį, savitą, iš pačių žmogaus dvasios gelmių išplaukiantį meno suvokimą; statomi jie, kaip ir prieš pusę tūkstantmečio, išreiškiant PADĖKĄ ar PRAŠYMĄ Aukščiausiam!

Nuosprendis - sunaikinti

Po Stalino mirties iš tremties grįžę tautiečiai ne visi iš toliau galėjo atnešti ar atsivežti didesnį kryžių. Todėl gretimuose Domantų ir Jurgaičių kaimuose atsirado medžio meistrų, kurie ėmėsi už prieinamą kainą padaryti norimą kryžių su užrašu medinėje ar metalinėje lentelėje. Žinoma, tai labai nepatiko ne tik vietos valdžiai. Vyresni žmonės mename - apie tą kryždirbių "klestinį biznį" kaip apie smerktiną tada rašė net žurnalas "Jaunimo gretos". Tačiau vietos valdžia nebuvo pajėgi sustabdyti tą masiniu reikiu tapusį kryžių statymą ant piliakalnio. Todėl 1961 m. pavasarį ateistai ir vietinė Šiaulių partinė valdžia nusprendė... fiziškai su tuo kalnu susidoroti - jį "nuvalyti", t.y. visus kryžius nugriauti su buldozeriais!

Kur jo istorijos pradžia?

Automagistralė Tilžė-Šiauliai-Ryga arba asfaltuotas dviračių takas jus, pasukusius Rygos kryptimi, nuo Šiaulių katedros nuves prie šio įspūdingo paminklo, stūkšančio už 12 km (prie Kultės upelio), anksčiau pagal tos vietos kaimo pavadinimą vadinto Jurgaičių piliakalnio.

Kryžių kalno pavadinimas irgi atsiradęs seniai. Spėjama - gal XIV a. pabaigoje ar XV a. pradžioje, kai krikščtų priėmė žemaičiai. Jau tuo laikotarpiu ant piliakalnio buvo pastatyta koplyčia ir keletas kryžių. Kalnas tapo

maldu vieta. Apie žmonių čia patirtas Dievo malones byloja iš lūpų į lūpas perduodamos legendos, pasakojimai.

Žmonių statomų kryžių ant piliakalnio vis daugėjo. XX a. pradžios spaudoje jau rašyta, kad ant šio kalno stovėjo apie 200 kryžių. Žinoma, jie beveik visi buvo mediniai.

Ypač jų čia pagausėjo pralaimėjus 1831 m. ir 1863 m. sukilimus. Jurgaičių piliakalnis žuvusių sukilėlių giminėms buvo neutrali vieta pastatyti ženklą jiems atminti. Juk sodyboje pastatytas kryžius būtų išdavęs pavotojo prieš caro valdžią gyventoją, o joje likę gyventojai būtų buvę ištremiti.

O 1940 m. šiame piliakalnyje jau priskaičiuota 400 didokų kryžių, neskaitant gausbės mažų. Kiekviena Lietuvos parapija stengėsi čia pastatyti menišką, puošnų kryžių.

Kita didžiulė kryžių statymo ant šio kalno banga plūstelėjo sovietmečio šeštajame dešimtmetyje. Daugiausia tai buvo iš Sibiro grįžusių tremtinių padėkos Dievui kryžiai, su jaudinančiais žodžiais, gražiais papuošimais.

Per 10 metų Maldų kalnas vėl atgijo, pasipuošė daugybe naujų kryžių, kryželių! 1973 m. čia jų vėl jau buvo apie 400!

Paspiktinę komunistai vėl pakartojo kalno "valymą". Tačiau arši kova tarp kryžių statytojų ir jų naikintojų tęsėsi. Kryžiai ir toliau dygo naktimis. Čia atsiradavo paminklų ir tokiems žmonėms, kurių minėjimas sovietų valdžiai tiesiog gąsdino, nervino. Pavyzdžiui, čia atsiradęs kryžius Romui Kalantai atminti.

Kai tos kovos istorija tęsėsi ir po trečiojo - 1975 m. Kryžių kalno "valymo", griovėjai sugalvojo naują planą - patį bjauriausią. Buvo nuspręsta patį kalną paskandinti fermu nuotekų kanalu virtuosius Kulpės upės dvokiančiu vandeniu. Patačius užtvanką ir vandenį pakėlus, kalnas turėjo tapti... iš vandens kyšančia sala!

Bet vėl išliko klūtis. Jau pradėjus užtvankos statybos darbus, didelį triukšmą pakėlė užsienio lietuviai, per įvairias tarptautines organizacijas skelbdami pasauliui apie skandalingą sovietų elgesį

šuklėmis! Mediniai buvo sudeginti, akmeniniai ir betoniniai - išgabenti ir žinoma, taip pat sunaikinti.

Suprantama, kad po šios neįtikėtinai barbariškos akcijos jos sumanytojai ir vykdytojai jautė negatyvias žmonių nuotaikas. Bijodami, kad atsiras nepaklusnių, prie kalno kuriam laikui pastatė milicijos sargybą.

Tikėjimo buldozeris nesunaikins

Tą įrodė mūsų krašto žmonės. Juk iš tiesų jie ne kartą pademonstravo: kuo didesnė skriauda, tautos paniekimas, tuo aktyvesnė jų priešprieša. Tą paliudijo ir Kryžių kalno tolesnė istorija. Tai, kas buvo griežtai draudžiama daryti dienomis, vykdavo naktimis, kai pasitraukdavo milicijos sargybniekai. Žmonės nešė, vežė, kasė, statė. Draudėjų pkyčių, vis daugiau ir daugiau kryžių atsiradavo po nakties... O tas faktas liudijo žmonių tvirtus įsitikinimus, jog būtent toje vietoje tie simboliai tampa pacia nuosirdžiausia padėka Dievui.

Per 10 metų Maldų kalnas vėl atgijo, pasipuošė daugybe naujų kryžių, kryželių! 1973 m. čia jų vėl jau buvo apie 400!

Paspiktinę komunistai vėl pakartojo kalno "valymą". Tačiau arši kova tarp kryžių statytojų ir jų naikintojų tęsėsi. Kryžiai ir toliau dygo naktimis. Čia atsiradavo paminklų ir tokiems žmonėms, kurių minėjimas sovietų valdžiai tiesiog gąsdino, nervino. Pavyzdžiui, čia atsiradęs kryžius Romui Kalantai atminti.

Kai tos kovos istorija tęsėsi ir po trečiojo - 1975 m. Kryžių kalno "valymo", griovėjai sugalvojo naują planą - patį bjauriausią. Buvo nuspręsta patį kalną paskandinti fermu nuotekų kanalu virtuosius Kulpės upės dvokiančiu vandeniu. Patačius užtvanką ir vandenį pakėlus, kalnas turėjo tapti... iš vandens kyšančia sala!

Bet vėl išliko klūtis. Jau pradėjus užtvankos statybos darbus, didelį triukšmą pakėlė užsienio lietuviai, per įvairias tarptautines organizacijas skelbdami pasauliui apie skandalingą sovietų elgesį

okupuotoje Lietuvoje naikinant tautos kultūrinį paveldą, persekiojant tikinčiuosius. O juk žinoma, kaip tokios negarbės bijojo pasaulio žiūronai ir vykdytojai jautė negatyvias žmonių nuotaikas. Bijodami, kad atsiras nepaklusnių, prie kalno kuriam laikui pastatė milicijos sargybą.

Suprantama, kad po šios neįtikėtinai barbariškos akcijos jos sumanytojai ir vykdytojai jautė negatyvias žmonių nuotaikas. Bijodami, kad atsiras nepaklusnių, prie kalno kuriam laikui pastatė milicijos sargybą.

Apie jį rašė užsienio spauda

Taip tas mūsų krašto unikalus, iš pelenų ir velėnų vis prisikeliantis paminklas išvengė paties barbariškausio sunaikinimo. Be abejonės, ta besitęsianti kūrėjų ir naikintojų kova Kryžių kalną dar labiau išgarsino, jis tapo žinomas pasauliui.

Grįžęs į Romą, Popiežius netrukus atsiuntė savo kryžių, Jis stovi kalno papėdėje, aikštės viduryje. Netoli jo stovi ir puošnus trijų aukštų stogastulpis, menantis 1981 m. gegužės 13 dieną pasaulį sukretusį įvykį - pasikėsimą į šv.Tėvą Romos sv.Petro aikštėje, per kurį jis buvo sužeistas. Šį stogastulpį Popiežius aplankė net du kartus. Be abejonės, jis, kaip ir visa mūsų tauta, dėkojo Dievui už išlikimą. Juk Lietuva su savo Aušros vartais, savo Kryžių kalnu bei kitais paminklais Popiežiui buvo įsimintina ir kaip jo motinos tėvynė. Ar ne dėl to ir nuvykęs į Lenkijos Lomžos miestą atkeliavusiems Lietuvos tikintiesiems jis lietuviškai sakė: "Lietuva! Aš girdžiu tavo balsą!"

Atgimimo kryžiai

Atgimimo laikotarpiu ekskursijų į Kryžių kalną labai pagausėjo. Ne vieną grupę teko čia vesti ir man pačiam. Keliavo į tą Maldų kalną kryžiai ne tik iš visos Lietuvos, bet ir iš tolimų šalių - Amerikos, Kanados, Meksikos, taip pat Europos valstybių. Buvo neįprasta regėti, kaip žmonės veža tuos simbolius čia iš šalių, kur niekas nerūšo tikėjimo, nepersiekioja bažnyčios...

Laikas kiekvienam žmogui dovanuoja du džiaugsmus - prisiminimus ir viltį. Štai laikau rankoje prie Kryžių kalno platinamo šio nepaprasto fotografų įamžinto Lietuvos paminklo atviruką, ant kurio išrašyta:

MALDA:
"Maldavimų kalne! Tu esi šventas Žemės vietelė. Jau ilgi metai, kai ašaros Tave drėkina.
Tu esi senas, kaip patys žmonės ir kaip amžinai negestanti jų viltis. Ir aš savo širdyje atnešiau pašleptą prašymą; dedu jį su nuosirdumu ir viltimi Maldavimų kalno papėdėje!"

Popiežiaus kryžius

Atgimusi Lietuva gavo brangią dovaną: 1993 m. mūsų kraštą aplankė Popiežius Jonas Paulius II. Lankydamas krašto šventovę,

grįžtantis iš caro rekrūtų. Namų jis eina pėsčiomis. Eina ir nežino - jau prieš Lietuvos ar dar ne. Tik radęs prie medžio pritvirtintą Rūpintojėlį, žilas senelis supranta, kad jis - jau Lietuvos žemėje. Rekrūtas buvo PG.Liubonienės prosenelis. Gal todėl ir šis paveikslas radvilieškiečių širdžiai yra itin artimas.

Ar šiandienai "rekrūtai", priversti palikti Tėvynę ir išvažiuoti lenkti nugaras į užsienį, kada nors sugrįš į Lietuvą kaip tas senelis iš PG.Liubonienės paveikslas?

"Sunku pasakyti, - atsidūsta radvilieškiečių. - Atsiskiedė Lietuvos žmonės. Susilpnėjo ir tas Lietuvos troškimas, suvokimas, kad čia - mano Lietuva, mano Tėvynė. Lietuva žmonėms darosi nebrangi, kiekvienas žiūri, kad tik pilvą prikimštų, ieško naudos tik sau. O ankstesni lietuviai tikrai ne tokie buvo.

As dažnai pagalvoju: gal ir atėjo laikas Lietuvai išnykti. Kiek tokių šalių yra išnykę? Lietuviai bėga iš Lietuvos, čia atvyksta kitataučiai. Užsės Lietuvą kokiais kinais ir greitai svetimšalių čia bus daugiau nei lietuvių. Kiek mišrių šeimų dabar susikuria? Daug ir Rusijoje lietuvių išsibarstę, daug ten kaulus padėjo, tie tremtiniai buvo, laikui bėgant kiti ir savo noru išvyko. Maišosi ta Lietuva. Aš kažkokios ateities Lietuvai nematau".

Radvilieškietei nepanašu, kad valdžia siektų susigrąžinti emigrantus, sukurti geresnį gyvenimą Lietuvoje. PG.Liubonienės anūkaitė baigė mokslus, bet darbo nerado. Įstojo į magistrantūrą. Kas iš to? Pasak mezgėjos, pusantrų studijų metų netruksu prabėgti. Ir vėl - akis į rakų sudarbu. "O kaip gyventi? - radvilieškietei neramu dėl anūkių. - Kasdienė duona žmogui - būtina".

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

ŽALGIRIS

Nr. 71

Lietuviškas raštas

ant lietuviškos mezgto vilnos kovingas. Reta jaunosios kartos mergina tokias benumegztų. Jei ne močiutės, raštai ir pradingtų. Niekas taip gerai ir greitai nemezga kojinių, kaip radvilieškietė Paulina Genė Liubonienė. O jai jau - 75-eri. Vasarą kojinių mezgėjų čempionate ji buvo pirma.

Sidas AKSOMAITIS
"Respublikos" žurnalistas

Antrojo pasaulinio karo ir pokario siaubą dar mažos mergaitės akimis mačiusi radvilieškietė banguina, kad šiandien, kai Lietuvos žemė ir žmonės draskančių bombų griausmas jau seniai praėityje, išnykimas gresia ne tik lietuviškoms mezgimo tradicijoms, bet ir pačiai Lietuvos valstybei.

Ar grįš "rekrūtai"?

PG.Liubonienės namuose ant sienos kabo paveikslas, kuriame nutapytas senolis, palinkęs prie Rūpintojėlio. Šeiminiškė paaiškina: paveiksle pavaizduotas lietuvis,

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio "Respublika" priedas

O štai kitos Lietuvos nenumegsi

grįžtantis iš caro rekrūtų. Namų jis eina pėsčiomis. Eina ir nežino - jau prieš Lietuvos ar dar ne. Tik radęs prie medžio pritvirtintą Rūpintojėlį, žilas senelis supranta, kad jis - jau Lietuvos žemėje. Rekrūtas buvo PG.Liubonienės prosenelis. Gal todėl ir šis paveikslas radvilieškiečių širdžiai yra itin artimas.

Ar šiandienai "rekrūtai", priversti palikti Tėvynę ir išvažiuoti lenkti nugaras į užsienį, kada nors sugrįš į Lietuvą kaip tas senelis iš PG.Liubonienės paveikslas?

"Sunku pasakyti, - atsidūsta radvilieškiečių. - Atsiskiedė Lietuvos žmonės. Susilpnėjo ir tas Lietuvos troškimas, suvokimas, kad čia - mano Lietuva, mano Tėvynė. Lietuva žmonėms darosi nebrangi, kiekvienas žiūri, kad tik pilvą prikimštų, ieško naudos tik sau. O ankstesni lietuviai tikrai ne tokie buvo.

As dažnai pagalvoju: gal ir atėjo laikas Lietuvai išnykti. Kiek tokių šalių yra išnykę? Lietuviai bėga iš Lietuvos, čia atvyksta kitataučiai. Užsės Lietuvą kokiais kinais ir greitai svetimšalių čia bus daugiau nei lietuvių. Kiek mišrių šeimų dabar susikuria? Daug ir Rusijoje lietuvių išsibarstę, daug ten kaulus padėjo, tie tremtiniai buvo, laikui bėgant kiti ir savo noru išvyko. Maišosi ta Lietuva. Aš kažkokios ateities Lietuvai nematau".

Radvilieškietei nepanašu, kad valdžia siektų susigrąžinti emigrantus, sukurti geresnį gyvenimą Lietuvoje. PG.Liubonienės anūkaitė baigė mokslus, bet darbo nerado. Įstojo į magistrantūrą. Kas iš to? Pasak mezgėjos, pusantrų studijų metų netruksu prabėgti. Ir vėl - akis į rakų sudarbu. "O kaip gyventi? - radvilieškietei neramu dėl anūkių. - Kasdienė duona žmogui - būtina".

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Sido Aksoimaitis nuotr.

► RŪPESTIS. Paulinai Genei Liubonienė rūpi, kad neišnyktų ne tik mezgimo tradicijos, bet ir pati Lietuvos valstybė

Anksčiau PG.Liubonienė per dieną numezgdavo kojinių porą. Dabar, sako, kai taip karšta, numezga tik po vieną kojįnę ir antros galiuką.

Nieką neturint ir poreikiai buvo maži

"Nieką daug per gyvenimą ne užgyvenome, kiek turiu - tiek ir turi užtekti, - sunkumų užgrūdinta radvilieškietė nelinkusi aimanuoti. - Niekas nepriėmė. Užtat atimti gali!"

Pokariu augusios moters jaunystė buvo skurdi. Įsteigus kolūkius, žmonės tegalėjo laikyti tik porą veislinių avių. O šeimoje buvo šešios burnos.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

dy. Laikėme vištas, pardavę 12 kiaušinių gaudavome 10 rublių. Jeigu vištos padėdavo kiaušinių tik už 10 rublių, žinodavai - tu kiaušinio tądien negausi, nes juos reikės nešti į turgų parduoti. O kolūkių pradžioje ir prievolė mokėdavome: kiaušiniai, mėsa, pienu. Per metus reikėdavo atiduoti 250 litrų pieno. Nebuvo tokių karvių, kad duotų pieno po 30 litrų. Tada gera karvutė duodavo tik po 12-15 litrų per dieną. Nebuvo vaistų, o ligos puolė ne tik žmones, bet ir gyvulius. Mūsų kaimė visos kiaušlės nuo raudonligės išskrito".

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

Mane šiandien tai juokas ima, kai pasako, kad dabar labai blogai gyventi, - prisipažįsta PG.Liubonienė. - Daug metų už darbą kolūkyje niekas nemokėjo nė cento. Už darbdarį duodavo 800 gramų grūdų.

► TRADICIJOS. Reta jaunosios kartos mergina benumegztų močiutės kojines, tačiau jomis pasipuoti dar nori visos

Eglės Janušienės nuotr.